

WALES AUDIT OFFICE
SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU

Archwilydd Cyffredinol Cymru
Auditor General for Wales

Cyflawni â Llai: Gwasanaethau Hamdden – **Cyngor Sir Ynys Môn**

Blwyddyn archwilio: 2018-19

Dyddiad cyhoeddi: Mawrth 2020

Cyfeirnod y ddogfen: 1815A2020-21

Paratowyd y ddogfen hon ar gyfer defnydd mewnol Cyngor Sir Ynys Môn yn rhan o waith a gyflawnir yn unol ag Adran 17 Deddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004, Mesur Llywodraeth Leol Cymru 2009 ac Adran 15 Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.

Nid yw'r Archwilydd Cyffredinol na staff Swyddfa Archwilio Cymru yn cymryd unrhyw gyfrifoldeb mewn cysylltiad ag unrhyw aelod, cyfarwyddwr, swyddog neu gyflogai arall yn eu rhinwedd unigol, neu unrhyw drydydd parti.

Os ceir cais am wybodaeth y gallai'r ddogfen hon fod yn berthnasol iddi, tynnir sylw at y Cod Ymarfer a gyhoeddwyd o dan adran 45 o Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000.

Mae Cod adran 45 yn nodi'r arfer a ddisgwylir gan awdurdodau cyhoeddus wrth ymdrin â cheisiadau, gan gynnwys ymgynghori â thrydydd partïon perthnasol. O ran y ddogfen hon, mae Archwilydd Cyffredinol Cymru a Swyddfa Archwilio Cymru yn drydydd partïon perthnasol. Dylid anfon unrhyw ymholiadau ynghylch datgelu neu ailddefnyddio'r ddogfen hon i Swyddfa Archwilio Cymru at swyddog.gwybodaeth@archwilio.cymru.

We welcome correspondence and telephone calls in Welsh and English. Corresponding in Welsh will not lead to delay. Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

Mae'r ddogfen hon ar gael yn Saesneg hefyd. This document is also available in English.

Roedd y tîm a gyflawnodd y gwaith yn cynnwys Alan Hughes, Bethan Roberts, Sara Jones a Jeremy Evans o gyfarwyddyd Huw Rees.

Cynnwys

Mae'r Cyngor wedi parhau i ddarparu ei ganolfannau hamdden â llai o adnoddau ac mae ganddo weledigaeth glir ar gyfer dyfodol y gwasanaeth, ond mae cyfleusterau sydd mewn cyflwr gwael yn her ariannol.

Adroddiad cryno 4

Adroddiad manwl

Mae'r Cyngor wedi parhau i ddarparu ei ganolfannau hamdden â llai o adnoddau ac mae ganddo weledigaeth glir ar gyfer dyfodol y gwasanaeth, ond mae cyfleusterau sydd mewn cyflwr gwael yn her ariannol 6

Bu gostyngiad yn adnoddau gwasanaeth hamdden y Cyngor ers 2014-15, ac mae cost net y gwasanaeth wedi gostwng 6

Mae gan y Cyngor weledigaeth glir ar gyfer ei wasanaeth hamdden ac mae'n ystyried cynaliadwyedd ariannol y gwasanaeth yn effeithiol; mae'r Cyngor yn cydnabod bod ei ganolfannau hamdden sydd mewn cyflwr gwael yn risg 6

Mae gan y Cyngor drefniadau llywodraethu a monitro perfformiad cadarn ond mae'n cydnabod y gallai wella ei ddealltwriaeth o'r canlyniadau a gyflawnwyd 8

Mae'r rhan fwyaf o ddefnyddwyr gwasanaeth yn hapus gyda'r gwasanaeth hamdden ac mae'r Cyngor yn defnyddio adborth cwsmeriaid i lywio'r gwaith o gynllunio a darparu'r gwasanaeth 9

Atodiadau

Atodiad 1 – ffeithlun o ganlyniadau'r arolwg 10

Adroddiad cryno

Crynodeb

Yr hyn y gwnaethom ei adolygu a pham

- 1 Mae'r adolygiad hwn yn ddilyniant i adroddiad cenedlaethol 2015 yr Archwilydd Cyffredinol, **Cyflawni â Llai - Gwasanaethau Hamdden**. Mae'n ystyried effaith gostyngiadau yng nghyllid llywodraeth leol ar wasanaethau hamdden y Cyngor ac effeithiolrwydd trefniadau'r Cyngor ar gyfer cyflenwi'r gwasanaethau hynny.
- 2 Yn yr adroddiad hwn, rydym yn defnyddio'r term gwasanaethau hamdden cyngor i olygu gwasanaethau chwaraeon a hamdden a ddarperir yn uniongyrchol neu'n anuniongyrchol (er enghraifft, wedi'u tanysgrifennu gan gytundeb partneriaeth neu gontract). Nid yw hyn ond yn ymdrin â darparu a rheoli canolfannau chwaraeon a hamdden, gan gynnwys cyfleusterau dan do ac awyr agored a chanolfannau gwlyb a sych ar safleoedd ysgolion.¹ Nid yw ein diffiniad yn cwmpasu nac yn cynnwys gweithgareddau sy'n ymwneud â thwristiaeth, gwasanaethau llyfrgell, parciau/mannau agored, amgueddfeydd/trefnadaeth neu'r celfyddydau.
- 3 Yn adroddiad cenedlaethol 2015, adroddwyd gennym fod y Cyngor yn canolbwyntio ar ddarparu gwasanaethau hamdden yn fewnol a'i fod yn canolbwyntio ar wneud y defnydd gorau o adnoddau. Mae'r Cyngor wedi'i gyfyngu gan yr heriau ariannol y maent yn eu hwynebu ac felly mae'n canolbwyntio ar wella eu hamgylchedd ariannol a gweithredu.
- 4 Ystyriodd yr adolygiad hwn:
 - a oedd adnoddau'r gwasanaeth hamdden wedi lleihau ers adroddiad 2014-15;
 - Strategaeth Hamdden y Cyngor a'i berfformiad yn erbyn y weledigaeth a nodir yn y strategaeth;
 - trefniadau'r Cyngor ar gyfer ystyried cynaliadwyedd y gwasanaeth hamdden yn y dyfodol ac archwilio ac arfarnu modelau darparu amgen;
 - trefniadau llywodraethu a monitro'r Cyngor yn gysylltiedig â pherfformiad hamdden; a
 - sut mae defnyddwyr gwasanaeth yn teimlo am y gwasanaeth hamdden ac a ydynt yn gallu llywio'r gwaith o gynllunio a darparu'r gwasanaeth.

Yr hyn a ganfuom

- 5 Roedd ein hadolygiad yn ceisio ateb y cwestiwn: a oes gan y Cyngor drefniadau effeithiol i sicrhau bod y gwasanaeth yn darparu gwerth am arian ac yn pennu modelau ar gyfer darparu gwasanaethau hamdden yn y dyfodol?

¹ Mae canolfannau chwaraeon a hamdden Ynys Môn yn Amlwch, Caergybi, Llangefni a Phorthaethwy lle mae'r ganolfan wedi ei leoli mewn ysgol

6 Yn gyffredinol, nodwyd y canlynol: **Mae'r Cyngor wedi parhau i ddarparu ei ganolfannau hamdden â llai o adnoddau ac mae ganddo weledigaeth glir ar gyfer dyfodol y gwasanaeth, ond mae cyfleusterau sydd mewn cyflwr gwael yn her ariannol.**

Daethom i'r casgliad hwn am y rhesymau canlynol:

- bu gostyngiad yn adnoddau gwasanaeth hamdden y Cyngor ers 2014-15, ac mae cost net y gwasanaeth wedi gostwng;
- mae gan y Cyngor weledigaeth glir ar gyfer ei wasanaeth hamdden ac mae'n ystyried cynaliadwyedd ariannol y gwasanaeth yn effeithiol; mae'r Cyngor yn cydnabod bod ei ganolfannau hamdden sydd mewn cyflwr gwael yn risg;
- mae gan y Cyngor drefniadau cadarn ar gyfer llywodraethu a monitro perfformiad, ond mae'n cydnabod y gallai wella ei ddealltwriaeth o'r canlyniadau a gyflawnir; a
- mae'r rhan fwyaf o ddefnyddwyr yn hapus gyda'r gwasanaeth hamdden ac mae'r Cyngor yn defnyddio adborth gan gwsmeriaid i lywio'r gwaith o gynllunio a darparu'r gwasanaeth.

Cynigion ar gyfer gwella

Arddangosyn 1: cynigion ar gyfer gwella

Mae'r tabl isod yn nodi'r cynnig ar gyfer gwella yr ydym wedi'i nodi yn dilyn yr adolygiad hwn.

Cynnig ar gyfer gwella

C1 Dylai'r Cyngor archwilio cyfleoedd i wneud rhagor o ddefnydd pellach o ddata i wella dealltwriaeth o effeithiau ei ganlyniadau.

Adroddiad manwl

Mae'r Cyngor wedi parhau i ddarparu ei ganolfannau hamdden â llai o adnoddau ac mae ganddo weledigaeth glir ar gyfer dyfodol y gwasanaeth, ond mae cyfleusterau sydd mewn cyflwr gwael yn her ariannol

Bu gostyngiad yn adnoddau gwasanaeth hamdden y Cyngor ers 2014-15, ac mae cost net y gwasanaeth wedi gostwng

7 Wrth ddod i'r casgliad hwn, nodwyd y canlynol:

- mae'r Cyngor wedi cadw pob un o'i bedair canolfan hamdden ar agor, ond yn dilyn buddsoddiad Grant Lleoedd Bywiog a Hyfyw, yn ystod y pedair blynedd diwethaf, mae'r Cyngor wedi trosglwyddo rhai o'i gyfleusterau chwaraeon a hamdden awyr agored i Gynghorau Tref a Chymuned. Mae hyn wedi lleihau gwariant y Cyngor ar wasanaethau hamdden.
- bu gostyngiad o rhwng pedwar a chwe aelod staff cyfwerth ag amser llawn yn nifer y staff ar y cyfan, a gwnaed diwygiadau i ddisgrifiadau swydd. Nid yw'r telerau ac amodau cyflogaeth wedi newid yn ystod y pedair blynedd diwethaf.
- bu gostyngiad o 77% yng nghyllideb y gwasanaethau hamdden yn y pedair blynedd diwethaf. Mae hyn wedi'i wrthbwysu'n rhannol gan gynnydd mewn incwm o 31% a gostyngiad mewn gwariant o 11%. Ar y cyfan, mae cost net y gwasanaeth hamdden wedi gostwng o £610,600 i £252,400 rhwng 2014-15 a 2018-19.
- fodd bynnag, rhwng 2015-16 a 2018-19 mae'r gwasanaeth wedi gorwario. Mae gorwariant wedi amrywio o 38% i 77%, gorwariant 2018-19 oedd 42%. Mae hyn yn awgrymu nad yw'n bosibl cyflawni o fewn y gyllideb sylfaenol.
- mae data Llywodraeth Cymru yn dangos bod gwariant refeniw gros y Cyngor ar wasanaethau chwaraeon a hamdden wedi gostwng 6% rhwng 2014-15 a 2017-18. O ganlyniad, roedd y gwariant refeniw hamdden fesul pen yn 2017-18 yn yr wyth uchaf yng Nghymru.

Mae gan y Cyngor weledigaeth glir ar gyfer ei wasanaeth hamdden ac mae'n ystyried cynaliadwyedd ariannol y gwasanaeth yn effeithiol; mae'r Cyngor yn cydnabod bod ei ganolfannau hamdden sydd mewn cyflwr gwael yn risg

8 Wrth ddod i'r casgliad hwn, nodwyd y canlynol:

- Mae'r Cyngor wedi ystyried gofynion Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 wrth bennu blaenoriaethau a datblygu ei strategaeth newydd ar gyfer gwasanaethau hamdden. Er enghraifft, mae'r Cyngor yn cydweithio

ag amrywiaeth o bartneriaid mewn ymdrech i ddarparu dull integredig o ofal iechyd ataliol. Fodd bynnag, mae angen i'r Cyngor ystyried sut y mae'n gwreiddio dull integredig ymhellach ar draws gwasanaethau'n fewnol er mwyn sicrhau bod yr holl staff yn meddwl am y modd y gellir manteisio i'r eithaf ar fuddiannau eu gwasanaeth. Mae angen cryfhau cydweithio mewnol ymhellach, yn enwedig gydag addysg, er enghraifft, integreiddio canolfannau hamdden â chyfleusterau addysg fel rhan o'r rhaglen ysgolion ar gyfer yr 21ain ganrif.

- mae Strategaeth Hamdden (Drafft) newydd y Cyngor sy'n gysylltiedig â phrif flaenoriaethau Prif Gynllun y Cyngor, yn nodi blaenoriaethau clir i sicrhau y gall adnoddau cyfredol a rhai'r dyfodol gael eu defnyddio'n effeithiol i gyflawni canlyniadau. Gweledigaeth newydd y strategaeth yw cynnal, gwella a darparu chyfleusterau hyblyg, hygyrch a fforddiadwy o ansawdd uchel i ddiwallu anghenion llesiant Ynys Môn ar hyn o bryd ac yn y dyfodol. Mae'r Swyddogaeth Hamdden fewnol bresennol yn cyflawni gweledigaeth y Strategaeth Hamdden:
 - mae nifer y bobl sy'n ymweld â chanolfannau chwaraeon a hamdden Ynys Môn i gymryd rhan mewn ymarfer corff² wedi cynyddu 8% ers 2014-15. Mae hyn yn erbyn cynnydd Cymru gyfan o 5% dros yr un cyfnod ac yn gosod y Cyngor y degfed uchaf yng Nghymru.
 - mae'r Cyngor wedi sefydlu dull a diwylliant mwy masnachol i godi lefelau incwm a lleihau cymhorthdal y cyngor.
 - mae'r Cyngor wedi moderneiddio rhai o'i gyfleusterau a'i gyfarpar hamdden, a'i system talu ac archebu, ond mae'n cydnabod bod ei seilwaith adeiladu cyffredinol mewn cyflwr gwael ac yn aneffeithlon.
 - gall y Cyngor ddangos enghreifftiau o well lles drwy hamdden. Er enghraifft, roedd 85% o'r rhai a gymerodd ran yn y Cynllun Atgyfeirio Ymarfer Corff Cenedlaethol o'r farn bod y rhaglen ymarfer corff wedi arwain at welliant mewn iechyd.
- mae'r Cyngor wedi buddsoddi yn ei gyfleusterau ac offer, gan adnewyddu nifer o safleoedd sy'n bodoli eisoes, gan gynnwys yr ystafell ffitrwydd yng Nghaergybi, wedi ailosod gan gynnwys offer gwbl newydd, y cae 3G gyntaf ar Ynys Môn ym Mhlas Arthur, Llangedfni, a goleuadau LED ym mhob canolfan hamdden i leihau costau ynni.
- mae'r Cyngor wedi asesu ei adeiladau a chanfod eu bod mewn cyflwr gwael a bod angen eu hadnewyddu, sy'n cynyddu'r risg o achosi cost ychwanegol. Mae'r Cyngor wedi ystyried ei sefyllfa ariannol, ei allu i fuddsoddi ac effaith atal prosiect adeiladu niwclear wrth gyflawni ei gynllun. Mae'n cydnabod y bydd sicrhau digon o gyllid cyfalaf i wella'r canolfannau hamdden yn her.

² Diffiniwyd fel y nifer o ymweliadau yn ystod y flwyddyn â chanolfannau chwaraeon hamdden Ynys Môn fesul 1,000 o'r boblogaeth lle bydd yr ymwelydd yn cymryd rhan mewn gweithgarwch corfforol. [InfoBaseCymru, hamdden a diwylliant, awdurdod lleol: tabl](#)

- mae'r Cyngor wedi canolbwyntio ar ddefnyddio agwedd fasnachol at hamdden drwy fuddsoddi yn ei gyfleusterau a thyfu aelodaeth ac incwm i wneud y gwasanaeth yn fwy hunangynhaliol. Mae hyn yn dechrau cael effaith ac er nad yw'r gwasanaeth yn hunangynhaliol eto, yn 2018-19, roedd yr incwm yng Nghanolfan Hamdden Plas Arthur yn Llangefni 9% yn fwy na'i wariant.
- penododd y Cyngor gwmni allanol i adolygu ei wasanaeth hamdden a chynhaliwyd ymgynghoriad cyhoeddus i helpu i sefydlu anghenion lleol a nodi model darparu amgen posibl er mwyn sicrhau bod y gwasanaeth yn gynaliadwy yn y dyfodol. Mae'r Cyngor wedi adolygu ac wedi cytuno ar opsiynau darparu amgen posibl sy'n cynnwys cadw'r gwasanaeth yn fewnol, gosod contractau allanol ar gyfer y sector preifat, ymddiriedolaeth hamdden neu gaffael ar y farchnad agored. Ar gyfer y tymor canolig, bwriad y Cyngor yw cadw'r pedair canolfan hamdden a gweithredu rhaglen fuddsoddi i gynnal y ddarpariaeth bresennol.

Mae gan y Cyngor drefniadau llywodraethu a monitro perfformiad cadarn, ond mae'n cydnabod y gallai wella ei ddealltwriaeth o'r canlyniadau a gyflawnir

9 Wrth ddod i'r casgliad hwn, nodwyd y canlynol:

- mae gan y Cyngor strwythur sicrhau atebolrwydd clir ar gyfer ei wasanaeth hamdden, a system dangosfwrdd gwybodaeth reoli sy'n galluogi swyddogion i fonitro perfformiad.
- mae'r Cyngor yn cydnabod y gallai wneud rhagor o ddefnydd o ddata TG a thechnoleg er mwyn gwella dealltwriaeth o effeithiau ei wasanaeth. Er enghraifft, mae angen rhagor o waith i wneud y mwyaf o allu'r System Hunanwasanaeth i adrodd er mwyn galluogi dulliau mwy penodol ac wedi'u teilwra o gynnig gwasanaethau. Mae potensial y gallai mwy o ddefnydd o ddadansoddiadau data helpu'r Cyngor i nodi rhai nad ydynt yn ddefnyddwyr a tharged eu gwasanaethau yn fwy effeithiol. Hefyd, gallai dadansoddiad pellach o'i ddata ddarparu gwell dealltwriaeth o ganlyniadau gwahanol weithgareddau.
- mae swyddogion a'r Dirprwy Brif Weithredwr yn monitro ac yn herio perfformiad mewn cyfarfodydd rheolaidd ar lefel gwasanaeth. Mae gwaith hamdden yn cael ei adolygu hefyd gan Fwrdd Rhaglen Weddnewid Partneriaethau, Cymunedau a Gwella Gwasanaethau y Cyngor Sir.
- mae heriau blynyddol y gwasanaeth hefyd yn rhoi cyfle i uwch swyddogion a chynghorwyr graffu ar berfformiad ym myd hamdden a'i herio.

Mae'r rhan fwyaf o ddefnyddwyr gwasanaeth yn fodlon â'r gwasanaeth hamdden ac mae'r Cyngor yn defnyddio adborth cwsmeriaid i lywio'r gwaith o gynllunio a darparu'r gwasanaeth

10 Wrth ddod i'r casgliad hwn, nodwyd y canlynol:

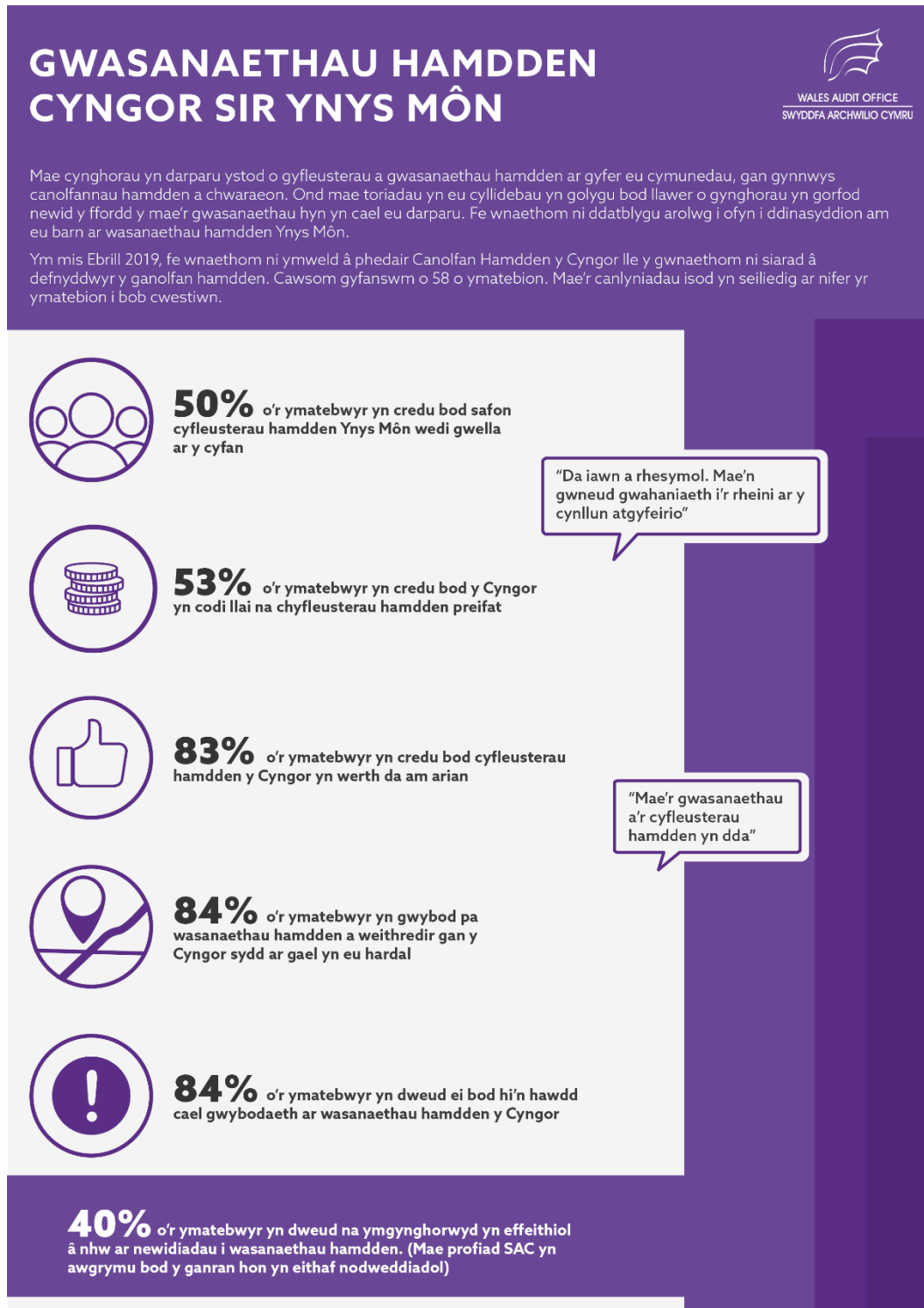
- mae'r rhan fwyaf o'r ymatebwyr i'n harolwg³ yn hapus â gwasanaethau hamdden y Cyngor :
 - 50% yn credu bod ansawdd y gwasanaeth wedi gwella yn ystod y blynyddoedd diwethaf, 32% yn credu bod ansawdd y gwasanaeth wedi aros yr un fath; a
 - 83% yn credu bod y gwasanaeth yn werth da am arian.
- roedd y rhan fwyaf o'r bobl y gwnaethom siarad â nhw yn gwybod llawer am y gwasanaethau hamdden yn lleol:
 - 84% yn ymwybodol o ba wasanaethau sydd ar gael yn lleol; a
 - dywedodd 84% ei bod yn hawdd iddynt ddod o hyd i'r wybodaeth sydd ei hangen arnynt.
- mae'r Cyngor yn ymgysylltu â defnyddwyr gwasanaethau mewn ffordd ragweithiol a gall ddangos ei fod yn defnyddio adborth cwsmeriaid i lywio'r gwaith o gynllunio a darparu gwasanaethau.

³ Ym mis Ebrill 2019, cynhaliodd Swyddfa Archwilio Cymru arolwg i gasglu barn dinasyddion am wasanaethau hamdden yn Ynys Môn. Crynhoir canlyniadau'r arolwg yn Atodiad 1.

Atodiad 1

Ffeithlun o ganlyniadau'r arolwg

Arddangosyn 2: ffeithlun o ganlyniadau'r arolwg

Y rhesymau mwyaf poblogaidd dros ddefnyddio gwasanaethau hamdden y Cyngor yw:

62%

lleoliad cyfleus

62%

costau rhesymol

34%

oriau agor cyfleus

"Staff croesawgar a chyfeillgar"

Y cyfleusterau hamdden a ddefnyddir amlaf gan yr ymatebwyr yw:

75%

Y Gampfa

24%

Y Caffi

20%

Y Dosbarthiadau ffitrwydd

"Medru gwneud y tro â mwy o fuddsoddiad ariannol ynddyn nhw"

Mae Swyddfa Archwilio Cymru yn cefnogi'r Archwilydd Cyffredinol fel ceidwad sector cyhoeddus Cymru. Ei nod yw sicrhau bod pobl Cymru'n gwybod a yw arian cyhoeddus yn cael ei reoli'n ddoeth ai peidio a bod cyrff cyhoeddus yng Nghymru yn deall sut i wella canlyniadau. I ddarganfod mwy, ewch i'n gwefan www.archwilio.cymru

Wales Audit Office
24 Cathedral Road
Cardiff CF11 9LJ

Tel: 029 2032 0500

Fax: 029 2032 0600

Textphone: 029 2032 0660

E-mail: info@audit.wales

Website: www.audit.wales

Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn testun: 029 2032 0660

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru